

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
УО «Белорусский государственный педагогический
университет имени Максима Танка»
Исторический факультет

**ЕВРОПА: АКТУАЛЬНЫЕ
ПРОБЛЕМЫ ЭТНОКУЛЬТУРЫ.
ИСТОРИЯ И КУЛЬТУРА БЕЛАРУСИ**

Материалы IX Международной научно-теоретической конференции

Минск, 10–11 ноября 2016 г.

Минск
РИВШ
2016

УДК 94(4):39(061.3)

ББК 63.5(4)

Е91

Рекомендовано
советом исторического факультета УО «Белорусский
государственный педагогический университет имени Максима Танка»
(протокол № 3 от 26 октября 2016 г.)

Редколлегия:

кандидат исторических наук доцент *А. В. Касович* (отв. ред.);
кандидат исторических наук доцент *С. П. Шупляк*;
кандидат педагогических наук доцент *А. А. Корзюк*;
кандидат исторических наук доцент *А. Ф. Великий*

Рецензенты:

доктор исторических наук профессор *В. А. Федосик*;
доктор исторических наук профессор *А. М. Лютый*

Е91

Европа: актуальные проблемы этнокультуры. История и культура Беларуси : материалы IX Междунар. науч.-теорет. конф., Минск, 10–11 нояб. 2016 г. / Беларус. гос. пед. ун-т им. М. Танка; редкол.: А. В. Касович (отв. ред.) [и др.]. – Минск : РИВН, 2016. – 140 с.

ISBN 978-985-586-020-5.

В сборнике содержатся материалы по истории и культуре Беларуси. Освещаются проблемы этнокультуры, межэтнических и конфессиональных отношений, международного культурного и научного сотрудничества. Рассматриваются вопросы социально-экономического развития, молодежной политики, образования, взаимодействия в сферах искусства, науки и производства.

Адресуется студентам, магистрантам, аспирантам и всем, кто интересуется исторической наукой.

УДК 94(4):39(061.3)
ББК 63.5(4)

ISBN 978-985-586-020-5

© Оформление. ГУО «Республиканский институт
высшей школы», 2016

“НАША НИВА” Ў БАРАЦЬБЕ ЗА НАЦЫЯНАЛЬНАЕ АДРАДЖЭННЕ Ў ПАЧАТКУ ХХ СТАГОДДЗЯ

Е.Б. Юшко, навук. кір. М.М. Забаўскі
БДПУ (Мінск)

Станаўленне Рэспублікі Беларусь як незалежнай суверэннай дзяржавы стала вынікам складанага, супярэчлівага, часта трагічнага гістарычнага шляху. Пачатак ХХ ст. быў часам вострых сацыяльных сутыкненняў выкліканых рэвалюцыямі, войнамі, працяглым панаваннем дэспатычных рэжымаў. Беларускі нацыянальны рух зараджаўся ў цяжкіх умовах барацьбы з польскімі нацыяналістамі і расійскімі шавіністамі.

Пасля распаду гурткоў, звязаных з “Гоманам”, да пачатку ХХ ст. іншых беларускіх палітычных арганізацый не існавала. Але ў 1899-1901 гг. у Пецярбургу па ініцыятыве студэнта тэхналагічнага інстытута В. Іваноўскага быў створаны нелегальны беларускі студэнцкі гурток, у якім зарадзілася ідэя аб суверэннай незалежнай Беларусі. На мяжы XIX-XX ст. утварыўся асветніцкі гурток гімназістаў братоў І. і А. Луцкевічаў. Іх мэтай было вывучэнне Беларусі і распрацоўка беларускага нацыянальнага пытання. Цесную сувязь з гуртком падтрымліваў К. Каганец (Казімір Каставіцкі).

Глыбокія якасныя змены ў нацыянальным руху адбыліся ў час рэвалюцыі 1905-1907 гг. Пашырылася сетка прафесійных, грамадска-культурных арганізацый і гурткоў, з’явіліся выдавецкія таварыствы і нацыянальныя тэатральныя калектывы. Актывізавалася Беларуская сацыялістычная грамада. БСГ легальна пачала выданне газеты «Наша доля». Яна раскрывала палітыку царскага ўрада. Чатыры нумары (з шасці) былі забаронены, а сёмы знішчаны ў наборы. Рашэннем Віленскай судовай палаты ад 11 студзеня 1907 г. выданне «Нашай долі» было спынена.

Разумеючы, што лёс газеты ўжо наканаваны, кіраўнікі БСГ арганізавалі ў Вільні выданне новай штотыднёвай газеты “Наша ніва”. Ужо з першых дзён існавання, тыднёвік абвясціў сваю галоўную мэту: “как усе беларусы, якія не ведаюць, хто яны ёсць, - зразумелі, што яны беларусы і людзі...” [1, с.259].

У 1909 г. Антон Луцкевіч лічыў галоўным дасягненнем нацыянальнага руху і рэдакцыі “Нашай нівы” “прыкметны пераварот у поглядах настаўнікаў на ўвядзенне “простай” мовы ў школу”, а таксама патрабаванне вывучэння беларускай мовы ў настаўніцкіх семінарыях.[2, с.261]

Намаганнямі супрацоўнікаў газеты адраджалася памяць беларускага народа. Велізарную ролю адыграла публікацыя «Кароткай гісторыі Беларусі» В. Ластоўскага (Вільня, 1910), якую можна было выкарыстоўваць у якасці падручніка для школ. Але сутнасць барацьбы за адраджэнне заключалася не ў пытанні мовы як такой, а ў пытанні культуры ў цэлым. Таму задачай “Нашай нівы” нумар адзін была папулярызацыя беларускай культуры. Пад уплывам гэтай працы ўзніклі маладзёжныя гурткі. Насуперак адміністрацыйным абмежаванням падпіска на “Нашу ніву”, яе папулярнасць паступова раслі, мацнелі сувязі з народам. Настойліва і паслядоўная прапаганда нацыянальнай ідэі знаходзіла водгук і ў вёсцы, і ў горадзе. У выніку гэтай дзейнасці

абуджаліся народныя таленты, паскорыўся рост нацыянальна свядомай інтэлігенцыі. Паводле падлікаў супрацоўніка рэдакцыі пісьменніка Ш. Ядвігіна, за першыя тры гады “Наша ніва” надрукавала 906 уласных карэспандэнцый з 499 вёсак, мястэчак і гарадоў, 246 вершаў 61 паэта і 91 апавяданне 36 празаікаў [3, с.151-152].

Беларускія дзеячы ўсведамлялі цяжкасць і складанасць вырашэння гэтай задачы. Больш за 200 гадоў сфера ўжывання беларускай мовы фактычна абмяжоўвалася вёскай, сялянствам, сялянскім фальклорам. Мясцовая інтэлігенцыя, што праходзіла праз рускую ці польскую школу ў пачатку XX ст., як і раней, у пераважнай большасці выступала як антыбеларуская сіла — у ролі адпаведна русіфікатараў ці паланізатараў. Свядомая, адданая свайму народу інтэлігенцыя абуджалася, фарміравалася і згуртоўвалася вакол газеты “Наша ніва”.

У сваю чаргу, шматлікія польскія выданні сцвярджалі, што “Наша ніва” выдавалася за казенныя грошы з мэтай русіфікацыі беларусаў, якія быццам бы з’яўляюцца палякамі і цягнуліся да польскай культуры. У такіх умовах беларускі адраджэнскі рух вымушаны быў у асноўным абараняцца ад націску з двух бакоў. Пра вастрыню і напружанасць барацьбы сведчыць зварот рэдакцыі “Нашай нівы” да ўсіх ідэйна свядомых беларусаў з просьбай аб дапамозе, які ў лютым 1913 г. публікаваўся на першай паласе ў некалькіх нумарах газеты. Пасля трэцячэрвеньскага перавароту межы дазволенага ў легальным друку яшчэ больш звужыліся. Чарнасоценныя выданні адкрыта патрабавалі закрыцця беларускай газеты.

Уздым нацыянальнай адраджэнскай хвалі ў перыяд рэвалюцыі закрануў толькі асобных прадстаўнікоў мясцовай эліты. Некаторыя з іх засноўвалі ў сваіх маёнтках прыватныя беларускія школы, давалі грошы на выданне беларускіх кніг. Даволі актыўна супрацоўнічала з “Нашай нівай” Г. Гардзьялкоўская (літаратурны псеўданім Зяюля), уласніца маёнтка ў Сенненскім павеце. Яна ж фінансавала выданне зборніка твораў Я. Коласа і Ш. Ядвігіна. Княгіня М. Радзівіл ахвяравала грошы на выданне зборніка М.Багдановіча “Вянок” і шэрагу іншых беларускіх кніжак. Але такіх мецэнатаў былі адзінкі.

У “Нашай ніве” шмат увагі надавалася тэарэтычнаму абгрунтаванню права беларускага народа на захаванне і развіццё сваёй мовы і нацыянальнай культуры. У газеце паказвалася, што гістарычнае прызнанне кожнага народа заключаецца ў развіцці сваёй нацыянальнай культуры, якая тым больш каштоўная для ўсяго чалавечтва, чым глыбей яна выяўляе нацыянальныя асаблівасці, тое, што вызначае спецыфічнае бачанне, успрыманне, асэнсаванне і мастацкае адлюстраванне навакольнага асяроддзя. Нацыянальна-культурнае адраджэнне беларускага народа ў гэты перыяд было заўважана міжнароднай грамадскасцю.

Літаратура

1. Гісторыя беларускай дзяржаўнасці ў канцы XVIII - пачатку XXI ст. У 2 кн. Кн. 1 / А. А. Каваленя [і інш.] ; рэдкал: А. А. Каваленя [і інш.] ; Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі. – Мінск : Беларус. навука, 2011. – 584 с.

2. Гісторыя беларускай дзяржаўнасці ў канцы XVIII - пачатку XXI ст. У 2 кн. Кн. 1 / А. А. Каваленя [і інш.] ; рэдкал: А. А. Каваленя [і інш.] ; Нац. акад. навук Беларусі,

Ін-т гісторыі. – Мінск : Беларус. навука, 2011. – 584 с.

3. История Беларуси в контексте мировых цивилизаций : учебное пособие / В. И. Голубович [и др.] ; под ред. Н. И. Полетаевой, Ю. Н. Бохана. – Минск : Экоперспектива, 2015. –303 с.

СЯРЭДНІЯ НАВУЧАЛЬНЫЯ ЎСТАНОВЫ МІНСКА Ў ПАЧАТКУ ХХ СТАГОДДЗЯ (ДА 950-ГОДДЗЯ ЗАСНАВАННЯ ГОРАДА)

В.С. Янкоўская, навук. кір. М.М. Забаўскі
БДПУ (Мінск)

Пад уздзеяннем развіцця капіталізма і грамадска-палітычнага пад'ёму, які пачаўся ў пачатку ХХ ст. у Беларусі паступова пашыралася сістэма народнай адукацыі.

Мэтай дадзенага артыкула з'яўляецца вызначэнне асаблівасцей развіцця сярэдняй адукацыі ў Мінску ў пачатку ХХ стагоддзя. Сярод ачынных даследчыкаў па гэтай праблеме неабходна вылучыць працы Т.Е. Ляонц'евай, М.А. Ступакевіч, З.В. Шыбекі і інш.

Узровень адукацыі ў Мінску быў вышэйшым, чым у некаторых іншых губернскіх гарадах Расіі ў пачатку ХІХ ст. Даступнасць для мінчан адукацыі павялічылася пасля таго, як з 80-х г. ХІХ ст. пачалі адчыняцца гарадскія вучылішчы. Сярэдняя школа таго часу была прадстаўлена рознымі тыпамі навучальных устаноў. Мінск быў адным з першых далучаных да Расійскай Імперыі гарадоў, дзе ў 1803 г. адчынілася дзяржаўная мужчынская гімназія. У Мінску ў 1890 г. меліся дзве казенныя гімназіі – жаночая і мужчынская, казеннае рэальнае вучылішча і духоўная семінарыя.

У пачатку ХХ ст. па колькасці сярэдніх школ і вучняў у іх Мінск займаў другое месца Вільні месца ў краі. Тут было 6 сярэдніх навучальных устаноў. У дадатак да існуючых, былі адчынены дзве новыя навучальныя установы: марыінская жаночая гімназія і камерцыйнае вучылішча. Гэтыя навучальныя установы абслугоўвалі ўсю Мінскую губернію, а таксама і суседнія [3, с. 254-255].

Гімназіі былі двух відаў: класічныя і рэальныя. У класічных мужчынскіх гімназіях перавага аддавалася выкладанню лацінскай і грэчаскай моў. Пасля сканчэння 7 – 8 гадовага навучання выпускнікі такіх гімназіі маглі паступаць ва ўніверсітэты па конкурсу атэстатаў. Уступныя іспыты не здаваліся. Тыя, хто скончыў гімназію з залатым ці сярэбраным медалем, прымаліся ва ўніверсітэты ў першую чаргу. У рэальных вучылішчах выкладаліся дысцыпліны натуральна-матэматычнага цыкла. Пасля 6 – 7 гадовага навучання выпускнікі паступалі ў тэхнічныя, прамысловыя і гандлёвыя ВНУ ці ва ўніверсітэты на фізіка-матэматычны ці медыцынскі факультэты.

Таксама былі створаны прагімназіі, якія адпавядалі першым чатыром класам гімназіі [5, с.124 - 125].

Жаночыя гімназіі былі двух тыпаў: Міністэрства народнай асветы (урадавыя) і марыінскія. Урадавыя жаночыя гімназіі ўключалі падрыхтоўчы, сем асноўных і васьмі педагогічны клас. Першая гімназія такога тыпу была адчынена ў 1899 г. Пасля сямі класаў гімназісткі атрымлівалі атэстат на званне настаўніцы пачатковай школы.